

การสร้างความสัมพันธ์กับ

ชุมชน : พื้นฐานเบื้องต้น

ของการทำงานในชุมชน

พศ.สันติยา พลคตี

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน : พื้นฐานเบื้องต้นของการทำงานในชุมชน

พศ.๒๕๖๔ พลศ*

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗ มีเจตนาرمณ์อย่างชัดเจนที่จะให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนท้องถิ่นมากกว่ามหาวิทยาลัยอื่น ๆ “ชุมชนท้องถิ่น” จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่อาจารย์และบุคลากรของมหาวิทยาลัยมีพันธสัญญาในการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งพื้นฐานสำคัญเบื้องต้นของการทำงานในชุมชนท้องถิ่นก็คือ ความสัมพันธ์กับชุมชนนั่นเอง เพราะความสัมพันธ์กับชุมชนจะนำไปสู่ความเข้าใจระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับมหาวิทยาลัย อันจะทำให้ความสัมพันธ์ดำเนินต่อไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำโปรแกรมวิชาพัฒนาชุมชน คณะกรรมการศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บทความนี้เป็นการเสนอแนวทางหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ทำงานกับชุมชนได้บ้าง

ขั้นตอนของการสร้างความสัมพันธ์

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีลักษณะคล้ายกับการสร้างบ้าน คือ มีขั้นตอนในการสร้างขั้นตอนตามลำดับ ไม่ได้สร้างทุกส่วนไปพร้อม ๆ กัน สำหรับขั้นตอนในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนั้นอาจแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอนตามลำดับ คือ เข้าใจ เข้าถึง เข้าทำ และเข้าร่วม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เข้าใจ เป็นขั้นตอนในการทำความรู้จักชุมชนเพื่อ เตรียมความพร้อมที่จะเข้าไปทำงาน การเข้าใจชุมชนอาจจะทำได้หลายวิธี เช่น

1.1 การศึกษาชุมชน เพื่อทราบข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของ ชุมชนทั้งข้อมูลทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และข้อมูล อื่น ๆ ที่ต้องการ

1.2 การวิเคราะห์ชุมชน เพื่อทราบศักยภาพหรือพลังของ ชุมชนว่ามีมากน้อยเพียงใด มีความพร้อมในการพัฒนาหรือไม่ ด้วยการ ค้นหาจุดแข็งหรือศักยภาพของชุมชน จุดอ่อน หรืออุปสรรคที่ทำให้ ชุมชนเกิดปัญหา โอกาส หรือปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ชุมชนเพิ่มศักยภาพ ได้และภัยที่คุกคามชุมชนที่จะจุดให้ชุมชนอ่อนแอไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้

1.3 การวิเคราะห์ตัวเราเอง เป็นการวิเคราะห์ศักยภาพ ของผู้ที่จะทำงานกับชุมชนและหน่วยงานที่จะสนับสนุนการทำงานว่า สามารถเข้าไปทำงานให้ประสบความสำเร็จได้หรือไม่ ถ้าเพียงคนทำงานมี ความ “อยาก” เพียงฝ่ายเดียวแต่ “น้ำเลี้ยง” จากหน่วยสนับสนุนไม่มี

ให้หรือไม่เพียงพอแล้ว ขอให้หยุดคิดสักนิดเพื่อทบทวนอีกครั้งว่าจะเดินหน้าต่อไปหรือยุติไว้เพียงเท่านี้

อย่าลืม ! ภายนอกนี่ว่า รู้เข้ารู้เรา บรรยายครั้งชนะร้อยครั้ง ยังคงใช้ได้ในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 2 เข้าถึง เป็นขั้นตอนที่เริ่มเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ กับชุมชนซึ่งต้องเข้าถึงทั้งคนและกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

2.1 เข้าถึงคน ในชุมชนมีคนหลายประเภทต้องแยกแยะ ให้ออกและถูกต้องจึงจะทำงานได้รวมเร็วและราบรื่น คนในชุมชนถ้าหาก แบ่งตามความรวดเร็วในการรับนิวัตกรรมหรือสิ่งใหม่ ๆ (Innovation) แล้ว แบ่งได้ 5 ประเภทดังนี้

1) พวกรหัวใจสู่ (Innovators) เป็นพวกรที่รับสิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็วและก่อนคนอื่น ๆ แต่มีเพียงจำนวนน้อยคือเพียงร้อยละ 2.50 ของคนในชุมชนเท่านั้น ต้องค้นหาคนกลุ่มนี้ให้เร็ว เพราะถึงแม้จะมีจำนวนน้อยแต่คนพวกนี้จะเป็นพลังขับเคลื่อนให้งานพัฒนาเริ่มต้นได้เร็ว โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของการทำงาน

2) พวกรอตีท่า (Early Adopters) เป็นพวกรที่ชอบคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เมื่อรับสิ่งใหม่ ๆ ก็ยังไม่ตัดสินใจรับทันที เหมือนพวกแรก เมื่อมันใจว่าสิ่งใหม่ ๆ ที่เข้ามานำประโยชน์จริงก็จะยอมรับ คนพวกนี้จัดว่าเป็นพลังเสริมที่สำคัญ และมีจำนวนมากกว่าพวกแรกคือร้อยละ 13.50 ถ้าสามารถค้นหาพบและทำให้ยอมรับสิ่งที่นักพัฒนานำเข้าไปได้แล้วจะทำให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ เพราะถ้าปล่อยให้พวกหัวใจสู่ดำเนินงานอยู่เพียงกลุ่มเดียวแล้วก็อาจจะเหนื่อย เจ็บปัญหา และท้อถอย ทำให้การพัฒนาหยุดชะงักได้

3) พวกรังห้นารอสูตร (Early Majority) เป็นพวกรที่ยอมรับลิ่งใหม่ ๆ ได้ช้า เพราะอาจจะมีประสบการณ์ที่ไม่ประทับใจ เช่น เศียรฤทธิ์ของผู้นำสินค้าเข้ามาภายในชุมชน หรือกรณีอื่น ๆ มา ก่อน เมื่อมีลิ่งใหม่ ๆ เข้ามายังเรื่อหรือลังเลใจที่จะรับ ต้องเห็นผลลัพธ์ จากการนำลิ่งใหม่ ๆ มาใช้ให้ประจักษ์ก่อนจึงจะยอมรับ พวนกนี้จัดว่าเป็น พลังเงี่ยบของชุมชน เพราะถึงแม้จะไม่ยอมรับในตอนแรกแต่สุดท้ายก็ยอมรับ ที่สำคัญคือมีจำนวนมากลิ่งร้อยละ 34.00 ถ้าหากสามารถนำมาร่วมงานได้แล้วจะทำให้คนในชุมชนมาร่วมกิจกรรมร่วมกันถึงร้อยละ 50.00 หรือครึ่งหนึ่งของคนทั้งชุมชนเลยทีเดียว

4) พวกรยอมทบทัวร์ (Late Majority) เป็นพวงที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ เพราะตนเองมีข้อจำกัดบางอย่าง เช่น ไม่มีความรู้เพียงพอ ขาดทักษะในการนำมาใช้ ไม่เห็นคุณค่า เป็นต้น จึงไม่ยอมรับ ไม่ยอมเข้าร่วมกิจกรรม แต่ถ้าหากจะจัดเงื่อนไขดังกล่าวให้หมดไป ก็อาจจะเปลี่ยนใจมายอมรับ แต่นักพัฒนาต้องใช้เวลาและความพยายาม อย่างมากจึงจะนำคนพวนนี้มาร่วมงานพัฒนาได้ ที่สำคัญคือในชุมชนจะมี คนพวนนี้เป็นจำนวนมากคือ ถึงร้อยละ 34.00 จึงไม่ควรปล่อยให้ลอยนาล หรืออยู่นอกรากิจกรรม เพราะจะเป็นพลังชุดรังงานพัฒนา ไม่ให้บรรลุ เป้าหมายความสำเร็จในการนำคนพวนนี้มาร่วมงานจึงเป็นพิสูจน์ความวิริยะ อุตสาหะ และฝีมือของนักพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งอาจจะต้องยืดถือคำกล่าว ที่ว่า “มาสายดีกว่าไม่มาเลย” ไว้เพื่อเป็นกำลังใจ

5) พวกรอเมืองอเท้า (Laggards) เป็นพวงที่ไม่ยอมรับลิ่งใหม่ ๆ เลย ปฏิเสธทุกสิ่งทุกอย่างที่เข้ามายังชุมชน ถึงแม้พวง อื่น ๆ จะยอมรับแล้วก็ตาม คนพวนนี้มีจำนวนร้อยละ 16.00 จัดเป็น

พวkmีอีไม่พายแต่พloydโดยสารไปด้วย ข้อควรระวังก็คืออย่าให้เป็นแบบมือไม่พายแต่เอาเท้า ran ด้วยก็แล้วกัน เพราะจะเป็นการบ่นท่อนงานพัฒนานไม่ให้เกิดความรบกวนในการดำเนินงาน

คนที่ทำงานกับชุมชนจึงต้องสามารถแยกประเภทและเข้าถึงจังหวะเวลาไม่หลงทางและเลี้ยวเวลาไปโดยใช้เหตุ

2.2 เข้าถึงกลุ่มและองค์กรในชุมชน ปัจจุบันคนในชุมชน ถูกจัดการโดยนักพัฒนาภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรเอกชน หลายรูปแบบและหลายวิธีการ แต่ลักษณะหนึ่งที่เหมือนกันคือการรวมกันเป็นกลุ่ม และองค์กร ตามลักษณะบางประการ เช่น อาชีพ อายุ วัฒนธรรม และตามวัฒนธรรมสังคมหรือภูมิศาสตร์ เมื่อเข้าไปทำงานกับชุมชนจึงต้องเข้าถึงกลุ่มและองค์กรเหล่านี้ให้ได้ โดยสามารถเลือกวิธีการเข้าถึงกลุ่มองค์กรใน 2 ลักษณะ คือ

1) เข้าร่วมดำเนินงานกับกลุ่ม/องค์กรในชุมชนที่มีลักษณะงานหรือกิจกรรมเช่นเดียวกันกันที่เราจะเข้าไปทำ โดยอาจจะด้วยการสนับสนุนส่งเสริมกลุ่ม/องค์กรชุมชน หรือร่วมงานกันตามศักยภาพของแต่ละฝ่าย หรือตามเป้าหมายของแต่ละฝ่ายก็ได้

2) การดำเนินงานในลักษณะของเครือข่าย (Network) คือการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันแบบพันธมิตรที่เคียงบ่าเคียงไหล่กัน สนับสนุนส่งเสริมให้แต่ละฝ่ายบรรลุเป้าหมายตามภารกิจของตน บนพื้นฐานของความสัมพันธ์แบบเสมอภาคหรือเท่าเทียมกัน ไม่มีใครนำใคร ไม่มีใครเอาประโยชน์ตนเพียงฝ่ายเดียว แต่ต่างคนต่างได้รับประโยชน์ เป็นต้น

ข้อควรคำนึงในการทำงานกับกลุ่ม/องค์กร คือปัจจุบัน หลายชุมชนมีกลุ่ม/องค์กรที่เข้มแข็งสามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนได้ ด้วยลำแข็งถ้าของตนอยู่ไปดูถูกพลังของกลุ่ม/องค์กรชุมชนเป็นอันขาด

ขั้นตอนที่ 3 เข้าทำ เป็นการเข้าไปปฏิบัติงานในชุมชน ซึ่งสามารถ ดำเนินการได้หลายวิธี วิธีที่ไม่ยุ่งยากและประสบความสำเร็จมากแล้ว อาทิเช่น

3.1 การเยี่ยมบ้าน เป็นการไปเยี่ยมคนในชุมชนที่เป็น เป้าหมาย ซึ่งอาจจะไปเยี่ยมบ้านเรือนที่อยู่อาศัย หรือสถานประกอบ อสังหาริมทรัพย์ ฯ การเยี่ยมบ้านเป็นการให้ความสำคัญและการให้เกียรติ กับเจ้าของบ้าน และจะได้รับการตอบสนองที่ดี เพราะคำว่า “ประเทศไทยแท้จริงเรื่องchanต้องต้อนรับ” ยังคงใช้ได้กับชุมชน แบบไทย ๆ

3.2 การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ชุมชนมีกิจกรรมของ ตนเองแทบทุกเดือนบางเดือนอาจจะมีหลาย ๆ กิจกรรมด้วยชาี่ไป คนที่จะเข้าไปทำงานในชุมชนจึงต้องเข้าไปร่วมกิจกรรมของชุมชนบ้าง เพื่อสร้างความรู้จักมั่กคุ้น สร้างการยอมรับของคนในชุมชนทั้งกิจกรรม ทางศาสนา ประเพณี สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง กีฬานันทนการ หรือตามเทศกาลต่าง ๆ

3.3 การจัดกิจกรรมในชุมชน การเข้าไปจัดกิจกรรมในชุมชน เป็นการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน และสามารถสร้างความสัมพันธ์กับ ชุมชนได้อย่างดี เช่น กิจกรรมวันครอบครัว กิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น อาจจะจัดเองต่างหาก หรือไปร่วมจัดกับบุคคล กลุ่ม/องค์กรในชุมชนก็ได้

3.4 การประชาสัมพันธ์ เป็นการบอกล่าวหรือแนะนำงานที่จะเข้าไปทำเพื่อให้คนในชุมชนได้รู้ เข้าใจ เห็นคุณค่า และเข้าร่วมดำเนินงาน ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้สื่อบุคคล การเข้าร่วมประชุมส่วนภักดีในชุมชน การใช้สื่อต่าง ๆ คือสื่อตามลายของชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารเผยแพร่ โปสเตอร์ เป็นต้น

ข้อควรยึดถือในการปฏิบัติงานกับชุมชน

นอกจากจะมีวิธีการที่เหมาะสมแล้ว ในการเข้าไปปฏิบัติงานกับชุมชน ควรมีข้อยึดถือเป็นแนวทางบางประการ เช่น อาจจะยึดถือในสิ่งต่อไปนี้

1. จริงจัง คือการเข้าไปทำกิจกรรมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ขาด หาย ๆ เพื่อแสดงให้ชุมชนเห็นถึงความจริงจังในการทำงาน
2. จริงใจ คือการมีความจริงใจต่อชุมชนที่จะร่วมทำงาน เพื่อความสำเร็จร่วมกัน บนพื้นฐานของความไว้วางใจเชื่อใจกัน ไม่ปิดบัง อำพรุงให้เป็นที่เคลือบแคลงสังสัย
3. ใส่ชื่อ คือทำงานด้วยความชื่อสัตย์ โปร่งใส ไว้วางใจได้
4. ถือสัจจะ คือยึดถือความจริง ไม่โกหกหลอกลวง ไม่ผิดหวังประกันพรุ่ง
5. ละตัวแทน คือไม่ถือว่าตนเองมีตำแหน่งหน้าที่ มีคุณวุฒิเหนือกว่าคนในชุมชนต้องอดหัวใจที่สูงอยู่ เหลือเพียงความเป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ร่วมกันเดินทางไปในเส้นทางเดียวกัน
6. แบ่งปันให้ คือการเอื้ออาทร เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ เป็นกัลยาณมิตรต่อกันช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมชึ้นกันและกัน

7. **ใช้ปัญญา** คือการดำเนินงานด้วยความฉลาด รอบคอบ มีแผนงานและยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม มีทางเลือกหลายทางหรือมีทางหนึ่งที่ไม่ได้ใช้เป็นวิธีการแบบดับเครื่องชน

8. **มาให้เห็น** คือพาตัวเองเข้าสู่ชุมชนตามกาลเทศะ ไม่ใช่ห่างหรือหายไปเฉย ๆ ต้องรู้ว่าโอกาสใดควรไปร่วมกิจกรรมกับชุมชนโดยขาดไม่ได้ โอกาสใดที่สามารถได้ ไม่ใช่จะเข้าสู่ชุมชนเมื่อต้องการทำงานของตนเองเท่านั้น

9. **เน้นธรรม** คือใช้ธรรมะในการดำเนินงานและชีวิต ส่วนตัว ธรรมะเป็นความดีงามที่ทุกคนยอมรับ การประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นสิ่งค้ำประกันในความเป็นคนดี มีคุณธรรมซึ่งใคร ๆ ก็ครบท่า เลื่อมใส

10. **นำประโยชน์** คือการทำให้ชุมชนเห็นว่ากิจกรรมที่เข้ามาทำนั้นเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อชุมชนด้วย ไม่ใช่เข้ามากองโภยผลประโยชน์ไปจากชุมชนเพียงฝ่ายเดียว

หลัก 10 ประการนี้เป็นส่วนหนึ่งที่คนทำงานกับชุมชนพึงยึดถือตามที่รุคณะของผู้เขียนเท่านั้น อาจจะมีหลักการอื่น ๆ อีกหลายประการ ที่มีผู้นำไปใช้แล้วประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน แต่ไม่ใช่สาระสำคัญมากนัก ขอเพียงแต่ให้ยึดถือหลักการไว้ไม่ทำงานสะบัดสะบานหมายวัดเท่านั้นก็พอ

ขั้นตอนที่ 4 เข้าร่วม เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำงานอย่างเต็มที่ เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนของคนในชุมชน ให้เข้าได้มองเห็นและทราบก็ถึงศักยภาพหรือพลังความรู้ความสามารถที่มีอยู่ เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

ชุมชน (Sense of Belonging) สามารถดำเนินงานพัฒนาชุมชนของตนได้สำเร็จ และนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกชุมชนอีกต่อไป หรือพึ่งพาเฉพาะสิ่งที่เกินขีดความสามารถของชุมชนเท่านั้น

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ต้องให้เข้าเข้าร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสุดกิจกรรม คือ

- 4.1 ร่วมศึกษาชุมชน เพื่อรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน
- 4.2 ร่วมวิเคราะห์ชุมชน เพื่อร่วมรับทราบถึงศักยภาพ จุดอ่อน หรือปัญหาภัยที่คุกคามชุมชน และโอกาสหรือปัจจัยที่สนับสนุนให้ชุมชนดำเนินอยู่ได้
- 4.3 ร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาซึ่งความหลากหลายทาง เลือก
- 4.4 ร่วมเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนที่เหมาะสมที่สุด เป็นไปได้มากที่สุด
- 4.5 ร่วมกันกำหนดแผนและโครงการที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนา ชุมชนตามแนวทางที่ได้เลือกไว้
- 4.6 ร่วมกันรับผิดชอบการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการ
- 4.7 ร่วมกันติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน
- 4.8 ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

ในแวดวงของคนทำงานกับชุมชนถือว่าการมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะนำ้งานพัฒนาไปสู่ความสำเร็จ เพราะโดย แท้จริงแล้วการพัฒนาเป็นของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชนนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าการสร้างความสัมพันธ์เพื่อการเข้าถึงชุมชนท้องถิ่น เป็นหัวใจสำคัญและศิลป์ ที่ผู้ทำงานในชุมชนต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ เป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ ชุมชนมีลักษณะเช่นเดียวกับมนุษย์คือ ไม่หยุดนิ่งแต่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีอารมณ์ ความรู้สึก ความต้องการ และมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าทั้งที่ยอมรับและปฏิเสธ รักจักด้วยของสิ่งที่ดีมีคุณค่าต่อชุมชนมาใช้ประโยชน์ อาจารย์และบุคลากร ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมีความพร้อมและมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับ การทำงานในชุมชนอยู่แล้ว ถ้าหากสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ได้ก็จะทำให้การทำงานในชุมชนท้องถิ่นประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

